

ישיבת וכולל בין הזמנים
בני הישיבות

פנים מאירות 1, טל': 052-711307

הדרכה בלימוד התורה

דברים שנאמרו במקהלות עם לכבודה של תורה
מפי מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

במעמדי נעילת ישיבת בין הזמנים "בני הישיבות" והכנה לזמן הקיץ
בהיכל ישיבת "בית שמואל" קריית מטרסדורף ירושלים

תשס"ט - תשע"א

תוכן המאמרים

- א. מבקשי השם / עמ' 3**
- מבקשי השם - תואר למבקשי תורה
 - ישמח לב מבקשי השם
 - מעלת ישיבת בין הזמנים
 - בעל תורה אמיתי השפעתו ניכרת
 - 'אדם גדול', מהו?
 - אהבת התורה בימינו
 - עובדא דאילפא ורבי יוחנן
 - כך היא דרכה של תורה
 - אדם לעמל יולד
 - אם תעזבני יום יומיים אעזבך
 - כל צרכי הגוף לשם שמים
 - יופי ומתיקות התורה
 - לימוד המוסר אינו ביטול תורה
 - קביעות בספרי המוסר
- ב. שמחת התורה / עמ' 11**
- תורה נקנית בשמחה
 - פקודי השם ישרים משמחי לב
 - הנחמדים מזהב ומתוקים מדבש
 - דברים שהתורה נקנית בהם
- ג. דרכי החיזוק / עמ' 19**
- חוסר שמחת התורה בימינו
 - 'שאיפות' - לא בשעת הלימוד
 - לא להכביד על הילדים
 - ליגמר והדר ליסבר
 - הלימוד מהנהגת רבי מאיר
 - חינוך טוב - להראות דוגמא אישית
 - חינוך בכפייה אין בו תועלת
 - מבחנים נועדו לעידוד התלמידים
 - המוכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו
 - פתיחה בכבוד התורה
 - הבא ליטהר מסייעים אותו
 - ניצול כל הכוחות בשלמות
 - עובד השם בשנתו
 - ארבעה צריכים חיזוק - תמיד, בכל כוחו
 - הצימאון לתורה בימינו
 - אסור להתאמץ יותר מהכוחות
 - דרך ארץ קדמה לתורה
 - חינוך מתוך יחס טוב

- א -

מבקשי השם

כנס חיזוק לבני הישיבות והכוללים לקראת זמן הקיץ תשס"ט

מבקשי השם - תואר למבקשי תורה

פותחים בכבוד אכסניה, היא ישיבת 'בית שמואל' שהיא אכסניה של תורה לבני ישיבות וכוללים בימי בין הזמנים.

בגמרא סוף ברכות (סג, ב) אמרו "כשנכנסו רבותינו לחרם ביבנה וכו' פתחו כולם בכבוד אכסניה ודרשו, פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש, ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה, והלא דברים קל וחומר, ומה ארון השם שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה והיה כל מבקש השם ייצא אל אהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה". ופירש המהרש"א שם וזה לשונו, וכבוד אכסניה דקאמר בזה, שאלו תלמידי חכמים ההולכים מעיר לעיר ללמוד תורה והם באכסניה אצל אנשי העיר זכות אותם תלמידי חכמים תלוי בהם, עכ"ל.

הנה 'מבקש השם' זהו תואר מיוחד, תואר חשוב מאד של מי שמשתדל ללמוד תורה, וכמו שמבואר מפירש"י שם שכתב, "כלומר, קראו הכתוב מבקש השם", אדם שמתאמץ ומשתדל עבור לימוד התורה נקרא מבקש השם. וכמו שהיה מעשה עם הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ' זצ"ל שנכנסו אליו תלמידי ישיבה מעיר אחרת, ופנה אליהם בחביבות ואמר "שלום עליכם, וואס מאכט איר מבקשי השם" - מה שלומכם מבקשי השם. כשרבי ברוך בער ראה בני תורה עמדו לנגד עיניו דברי הגמרא, שהתואר שלהם הוא מבקשי השם, כך צריך להיות המבט האמיתי על בני התורה.

מבקשי תורה נקראו בתואר 'מבקשי השם', מפני שאהבת התורה היא ענף מאהבת השם, אף שבשעת עסק התורה לא שייך דבקות המחשבה ביראת שמים, וכשעוסקים בתורה ומתעמקים עם חשבונות וסברות של דברי תורה שוכחים היכן נמצאים ולא מרגישים את ה"שיוויתי השם לנגדי תמיד", כי באמת עסק התורה הוא יותר נעלה אפילו מדבקות המחשבה ביראת שמים, וכמו שכתב בנפש החיים (ד, כז) שגם במקומות האסורים בהרהור בדברי תורה מותר לעסוק בדבקות המחשבה ביראת שמים, אבל שכינה נמצאת עם הלומד תורה, ודבקות בתורה היא דבקות בשכינה, לכן נקראו מבקשי תורה בתואר מבקשי השם.

ישמח לב מבקשי השם

הנהגה אנו מזכירים בתפילה בכל יום את הפסוק "ישמח לב מבקשי השם", וצריך ביאור כיצד אדם שמח בזמן שהוא רק מחפש ומשתדל ועדיין לא השיג את המטרה שביקש להשיג, הרי השמחה ראויה לבוא רק אחרי שישג את מה שביקש.

והטעם בזה מבואר בשיח יצחק על סידור הגר"א, "כי בכל העניינים מי שמבקש איזה דבר אם לא השיג הדבר ההוא, הנה היה עמלו לריק. לא כן מבקשי השם, הבקשה בעצמה היא תכלית נשגב שהוא ההתקרבות אליו יתברך", והיינו ששמחת מבקשי השם היא מחמת עצם הביקוש שנותן שלמות של קדושה. וכמו שביאר הרוח חיים בתחילת פרקי אבות "כי בעת יעלה על רעיוני איש לעשות מצוה, נעשה רישומו למעלה ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה וסוכך באברתו והאדם בתווך, והוא לו לעזר ולסעד לגומרה, כי הוא יושב כמו בגן עדן ממש מקום קדוש". כשאדם חושב לעשות מצוה, מחשבה זו מקיפה אותו בקדושה, והקדושה הזאת היא הנותנת לו כוח להמשיך לקיים את המצוה.

וכשאדם מקבל שלמות של קדושה, הרי הוא נעשה אדם אחר ממה שהיה, ויש בו עשירות של קדושה המשמחת אותו, מפני שנפש האדם אינה שמחה מגשמיות אלא מדברים רוחניים, כמו שהביא המסילת ישרים פרק א' מדברי המדרש על הפסוק (קהלת ו, ז) וגם הנפש לא תימלא "משל למה הדבר דומה לעירוני שנשא בת מלך, אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה כלום שהיא בת מלך, כך הנפש, אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה למה שהיא מן העליונים", הנפש אינה שבעה אלא משלמות של קדושה, וכמו שמצינו בגמרא (ברכות יד, א) "המשביע עצמו מדברי תורה", אבל דברים אחרים רק מסיחים את הדעת מן הצמא הרוחני.

מעלת ישיבת בין הזמנים

וכך ניתן לומר על בני ישיבת בין הזמנים, שבאים לכאן לעסוק בתורה "ישמח לב מבקשי השם", הם מבקשים תורה ומחשיבים את התורה, ועבור השתדלות ומאמץ הכי קטן נקראים מבקשי השם.

וכמו שמצינו לעניין יסורים (ערכין טז, ב) שאפילו אם הושיט ידו לכיס להוציא שלוש מטבעות ועלו בידו שתיים זה נקרא יסורים, כך גם ברוחניות ההשתדלות הקטנה ביותר היא מעשה שמוסיף קדושה, וכפי שכתב בספר חובת הלבבות (שער ייחוד המעשה פ"ה) כי אין דברים קטנים בענייני רוחניות, וכל פעולה הכי קטנה היא התקדמות גדולה שאין לשער גודל ערכה, שנהפך על ידה לאדם אחר.

לכן מה רבה היא זכותם של העוסקים בתורה בישיבת בין הזמנים, וכל מקיימי הישיבה ובעלי המקום שנותנים את האכסניה, כל המשתדלים והמתעסקים בזה, הם מזכי הרבים.

וידוע מה שכתבו בספרים כי אדם שמשתדל בזיכוי הרבים כל המעשים הטובים שבאים מכוחו נזקפים לזכותו והם זכויות שלו, כמו שאמרו (אבות ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, שכל מה שהרבים זכו מכוחו, נחשב כמו שהוא עשה בעצמו, כי הוא

גם לזה, וכל השעות של תורה ומעשים טובים שהוסיפו בני הישיבה, נזקפות לזכותם של בעלי האכסניה והמתעסקים והמשתדלים בזה.

ואפילו אדם שכבר מת ונפטר מן העולם ונמצא כבר בעולם האמת שאינו יכול עוד לעשות מעשים טובים, כמו שאמרו (שבת ל, א) במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות, בכל זאת אם השפיע בחייו בעולם הזה על מישהו שיעשה מעשים טובים, המעשים הטובים שנעשים מכוחו מוסיפים עילוי לנשמתו בגן עדן גם לאחר פטירתו, ונחשב כמו שהוא עושה את אותם המעשים הטובים בשעה שעושים אותם מכוחו.

והם הם הדברים שכתב המהרש"א "שאלו תלמידי חכמים ההולכים מעיר לעיר ללמוד תורה והם באכסניה אצל אנשי העיר, זכות אותם תלמידי חכמים תלוי בהם".

בעל תורה אמיתי השפעתו ניכרת

כל אדם ואדם משפיע במקום שהוא נמצא גם אם אינו עושה מעשים, לפי מה שהוא מתנהג ולפי מה שהוא חושב הוא משפיע השפעה.

כיצד אפשר להשפיע?

כתוב באיגרת החזון איש (ג, סב) שבמקום שיש בעל תורה אמיתי השפעתו ניכרת, הנה לא הזכיר החזו"א בדבריו צדיק וחסיד או גאון אלא 'בעל תורה אמיתי', והיינו שהנהגתו היא לפי התורה ולפי האמת בלי שום נגיעות, והוא עוסק בתורה ומקיים מצוות עם אהבת תורה ויראת שמים, זהו בעל תורה אמיתי שהשפעתו ניכרת גם בלא שישתדל להשפיע, מפני שכוח הקדושה מתפשט ומשפיע, כך היא המציאות.

והחזו"א הוסיף עוד באיגרתו שם שלא רק באותה סביבה יש לו השפעה, אלא גם במקומות הרחוקים שלא מכירים אותו, יש לו השפעה נסתרת עליהם מכוח קדושתו, וכמו שידוע שהיו אומרים שאם הפרוש באישישיוק יפסיק ללמוד, הרי הוא עלול לגרום בזה שבביאליסטוק יפתחו חנויות בשבת, כך היא השפעת לומדי התורה במקומם על הרחוקים ביותר!

וכאן שעוסקים בתורה בימי בין הזמנים הרי זה משפיע על כל המקום, ודאי שהמקום כולו קיבל השפעה במשך השנים של קיום ישיבת בין הזמנים, ומלבד זה יש גם השפעה נסתרת על כל העולם כמו שכתב החזו"א.

'אדם גדול', מהו?

הציבור הנמצא כאן שיושבים ועוסקים בתורה ושומעים דברי התעוררות, כל אחד רוצה להמשיך את החיזוק וההתעלות הלאה, כולם רוצים הצלחה בתורה, ויש שמבקשים להיות גדולי תורה.

[שאלו אותי פעם בחורים צעירים שאגלה להם את "הסוד" כיצד להיות אדם גדול, וכפי הנראה שהם חשבו שיש איזה סוד שאינו ידוע להם ואני יודע את הסוד, והשבתי ואמרתי להם כי רק מי שלא יחשוב מחשבות כאלה על גדלות, הוא יכול להיות אדם גדול].

וידוע הסיפור שמספרים על אדם גדול, שהיה אחד שביקש לבדוק את גדלותו, ונסע אליו והתאכסן בביתו שלושה ימים, וחזר אחר כך מאוכזב ואמר שלא ראה שום דבר מיוחד אצלו, וכל הנהגתו הייתה בפשטות כדרך כל העולם, ושאלו אותו האם ראה אצלו איזה מעשה קטנות, או דבר שיש לו ביקורת לומר עליו, ואמר כי לא ראה שום דבר שאפשר לבקר אותו, אלא הוא מתנהג באופן נורמאלי, ואינו עושה דברים משונים וחריגים, ואמרו לו אם כן זוהי גדלותו!

כל גדולי ישראל אוכלים ושותים וישנים ושמחים בחלקם, תמיד הם רגועים ואין להם מתח, ומדברים עם כל אדם בסבר פנים יפות, מי שלא רואים עליו דברים משונים - זהו אדם גדול.

אהבת התורה בימינו

ברוך השם בימינו כולם רוצים להצליח בתורה, אינני זוכר תקופה כזאת שהייתה בעולם אהבת תורה כמו שיש היום, זהו דבר שלא היה לעולמים, וכבוד התורה נתרבה מאד, בהיפך ממה שהיה בזמן קום המדינה לפני כשישים שנה, אינכם יכולים לתאר כיצד הסתכלו ברחוב על תלמיד ישיבה, ומעשה שהיה בתחילת מלחמת השחרור כשדיברו על גיוס בני ישיבות לצבא, וקם תלמיד חכם אחד שלמד בראדן אצל מרן החפץ חיים ואמר כי אינו מבין כיצד מעלים על הדעת לגייס את בני הישיבות, הרי הם אינם חומר אנושי לצבא, כך הייתה ההשקפה המקובלת באותה תקופה על בני הישיבות.

ומאז נתרומם כבודה של תורה ונתהפך המצב, ואפילו החילוניים מכבדים את בני התורה, ורק מיעוט קטן מזלזלים מתוך קנאה, וכל מי שחשקה נפשו בתורה יכול ללמוד בלא שום בעיה, ויש בעלי תשובה שהיו רחוקים, תינוקות שנשבו ממש, שהתקרבו לתורה. כיצד חוזרים בתשובה? לא על ידי סיגופים אלא מתוך עסק התורה, כמו שאומרים בתפילה "השיבנו אבינו לתורתך", כך הוא הסדר, על ידי התורה חוזרים בתשובה, ועכשיו הם לומדים תורה מתוך הדחק ומאושרים ושמחים בחלקם!

בדורנו זוהי סיעתא דשמיא מיוחדת שבאה בזכות עוסקי התורה, שהשפיעו השפעה גדולה של הכרת חשיבות התורה, ומתוך כך נתרבו תומכי התורה המכירים בחשיבות קדושת התורה, וכל מי שהוא בדרגת "יששכר", יש לו מיד "זבולון" כנגדו להחזיקו, ונותנים מן השמים לכל אחד ואחד את מה שראוי ומתאים לו, כפי מה שהדור צריך בזיכוי הרבים.

עובדא דאילפא ורבי יוחנן

ומצינו על רבי יוחנן (ויקרא רבה ל, א) שהיה עשיר גדול, ומכר את כל נכסיו כדי שיוכל לעסוק בתורה, ופעם אחת הלך עם רבי חייא בר אבא מטבריה לציפורי, וכשהגיעו לשדה אחת אמר רבי יוחנן שדה זו הייתה שלי ומכרתיה כדי שאוכל לעסוק בתורה, והמשיכו והגיעו לכרם ואמר רבי יוחנן כרם זה היה שלי ומכרתיו כדי שאוכל לעסוק בתורה, ושוב אמר כן רבי יוחנן כשהגיעו לבית זיתים, ובכה רבי חייא על רבי יוחנן שלא השאיר כלום לעת זקנתו, והשיב לו רבי יוחנן וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנברא לשישה ימים וקניתי דבר שניתן לארבעים יום.

ואחרי שנעשה עני מובא בגמרא (תענית כא, א) שעסק בתורה מתוך הדחק יחד עם אילפא, וכשכבר לא היה להם ממה להתפרנס הסכימו ביניהם לעסוק במסחר כדי להביא פרנסה לביתם, וישבו שניהם ליד כותל רעוע, ושמע רבי יוחנן שיחה של מלאכי השרת שביקש אחד להפיל עליהם את הכותל מפני שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, ואמר המלאך השני לחברו שיניח להם כי יש ביניהם אחד שעתידי להתגדל ואין זמנו למות, ושאל רבי יוחנן את אילפא האם שמע משהו והשיב שלא שמע כלום, והבין רבי יוחנן כי אם רק הוא שמע את שיחת המלאכים, סימן שהדברים מכוונים אליו, וכנראה נותנים לו דרך מן השמים להתפרנס בלא מסחר, והחליט להמתין עוד מעט ולא לעסוק במסחר, ותיכף לאחר מכן מינוהו לראש ישיבה.

אמנם גם אילפא שהיה מוכרח לעסוק במסחר לפרנסתו, לא עשה שום חטא ולא ירד ממדרגתו בתורה, כמו שהובא שם בהמשך הגמרא שעלה לראש הספינה ואמר כי אם ישאלו אותו דבר בברייתות שלא יידע למצוא מקורו במשניות יפיל עצמו מראש התורן אל הים [כל התורה שבעל פה כלולה בפירוש או ברמז בשישה סדרי משנה, מתחילה היה אסור לכתוב את התורה, וכשראה רבי שיש צורך לכתוב, סידר את המשניות, אבל עדיין לא היה צורך לכתוב את הברייתות, ורק בזמן רבי חייא ורבי אושעיא הוצרכו לכתוב גם את הברייתות], והיינו שהעיד אילפא על עצמו כי למרות שהתחיל לעסוק במסחר, נשאר בדרגת בני דורו של רבי שידעו את הברייתות מתוך המשניות! ורק לרבי יוחנן הראו מן השמים שאינו צריך לעסוק במסחר.

אמנם בדורנו אנו יש סייעתא דשמיא מיוחדת, שכל אחד ואחד יכול להיות כמו רבי יוחנן, אין בדור הזה מי שלא יכול לעסוק בתורה, לפעמים יש קצת קשיים אבל אפשר להתקיים, כל אחד ואחד יש לו קשיים, אין אדם שאין לו קשיים, גם העשירים הגדולים ביותר יש להם קשיים, אלא שהם מסתירים את קשייהם שלא ירגישו בהם, ואני מכיר כמה עשירים שרוצים שבניהם יעסקו בתורה ולא יהיו עשירים כמותם, זהו כבוד התורה שנתרבה בימינו.

כך היא דרכה של תורה

אבל למעשה יש כאלה שמרגישים חוסר הצלחה בתורה. מה היא העצה שירגישו את ההצלחה?

ראשית יש לדעת מה שאמרו (ברכות ה, א) כי התורה אינה נקנית אלא על ידי יסורים, והובאו שם שלושה דברים שאינם נקנים אלא על ידי יסורים, תורה, ארץ ישראל ועולם הבא, שלושה דברים אלו הם המובילים את כלל ישראל בכל התקופות להגיע לתכלית השלמות, קבלת התורה ואחר כך ארץ ישראל עד לעולם הבא, ועל זה אמרו שדברים אלו אינם נקנים אלא על ידי יסורים, כי האדם הוא בעל בחירה ויש לו גוף, והגוף הגשמי צריך להזדכך ולהתקדש בפרישות מהנאות העולם הזה, וכשאדם מתגבר על היסורים הרי הוא מבטל את משיכת הגוף להנאות העולם הזה, וממילא יכול לזכות לתורה.

וכתוב במשנה (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ויש לפרש כי אין הכוונה שצריך דווקא פת במלח

ומים במשורה כדי להצליח בתורה, אלא בא לומר שאפילו אם יש לאדם רק פת במלח או מים במשורה צריך לעסוק בתורה.

והזכיר התנא ארבעה מיני קשיים, א. פת במלח, ב. מים במשורה, ג. על הארץ תישן, ד. חיי צער תחיה, 'ובתורה אתה עמל' לכאורה הוא עוד קושי של 'עמלה של תורה', ואף על פי כן אמר אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, והיינו מפני שעל ידי העסק בתורה שיש בזה מתיקות מיוחדת ותענוג גדול מאד אין מרגיש שום צער בכל הקשיים הנ"ל, כי הרי גם עם כל הקשיים הנזכרים הוא שבע גם מפת במלח, וכן אינו צמא גם ממים במשורה, וגם אם ישן על הארץ מכל מקום הרי הוא ישן די צרכו ואינו עייף, וגם שאר חיי צער, בזמן שהוא עסוק בתורה הרי הוא שוכח את כל הצער, וחי חיים מאושרים.

ובאמת דברים אלו ידועים, שגם בזמנינו ישנם אנשים כאלו שהדבקות בתורה משכחת להם את כל הקשיים שלהם, אלא שאנחנו בדורנו מפונקים מאד, ואיננו מסוגלים לזה, אבל אם עושים את המקסימום שיכולים לעשות, לא מרגישים שום צורך בדברים אחרים, כי בלימוד התורה מרגישים "אשריך בעולם הזה".

אדם לעמל יולד

אמנם בדרך הטבע יש דברים אחרים שמושכים חוץ מלימוד התורה, והאדם בטבעו אוהב את המנוחה, אבל כתוב (איוב ה, ז) "אדם לעמל יולד", ופשוטו של מקרא קאי על גוף האדם שצריך להתעמל, ואם לא יתעמל הוא עלול להתנוון כמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ד, טו) "כל מי שהוא יושב לבטח ואינו מתעמל וכו' אפילו אכל מאכלות טובים ושמר עצמו על פי הרפואה כל ימיו יהיו מכאובים", זהו טבע גוף האדם שצריך להתעמל.

אכן בגמרא (סנהדרין צט, ב) דרשו פסוק זה על עמל התורה, "כל אדם לעמל נברא שנאמר כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפך הוי אומר לעמל תורה נברא", ע"כ.

והיינו שעמל הגוף הוא משל לעמל התורה, וכמו שפעילות גופנית מחזקת את הגוף, כך פעילות של תורה מחזקת את הנשמה, וככל שאדם לומד יותר תורה, ודבוק יותר בתורה, כך הנפש מתחזקת יותר, ומקבלת כוחות חדשים להתגבר על המשיכה לדברים אחרים.

אם תעזבני יום יומיים אעזבך

המשיכה לדברים בטלים זה חולי הנפש, יש בימינו כל מיני מכשירים חדשים שמושכים ומבטלים את אהבת התורה, ויש כאלה שנמשכים לערוך טיולים שונים, צריכים לדעת כי המשיכה לכל הדברים האלה זה חולי הנפש, וידוע שהנאות הגוף הם סתירה לנפש, וכמו שכתב בחובת הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג חשבון כ"ה) כי תאוות העולם הזה ותאוות העולם הבא הם סתירה, כמו שתי נשים הצרות זו לזו.

אי אפשר להשיג בריאות הנפש אלא על ידי תורה ומצוות ומעשים טובים, על ידי ההתמדה והרציפות בתורה, וכבר אמרו (ספרי דברים יא, כב) אם תעזבני יום יומיים אעזבך, וכך מי שבטל מן התורה חודש שלם, התורה עוזבת אותו חודשיים, ואפילו מי שבטל שעה אחת מן התורה מפסיד כנגד זה שעתיים, ואם בטל חצי שעה מפסיד שעה, ולכך נועדה ישיבת בין הזמנים שלא יעבור חודש שלם בבטלה.

כל צרכי הגוף לשם שמים

ובאמת אדם צריך לדעת שכל היום הוא עוסק במצוה, כשהוא אוכל הוא עוסק במצוה שהרי אם לא יאכל לא יהא בכוחו ללמוד, וכיצד יעבוד את כל עבודת השם אם לא יאכל כמה שצריך לבריאות גופו, וכתוב ברמב"ם (הלכות דעות ג, ג) שאדם שכל מעשיו לשם שמים, והוא הולך לישון עם החשבון הזה כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, הרי הוא עובד השם בשנתו, וקדושת המצוה של עבודת השם מקיפה אותו גם בשעת השינה.

כיצד עושים את זה? אם יודעים את המציאות הזאת שכל סדר היום של האדם, לא משנה איזה אדם, בחור או בעל משפחה, כל צרכי הגוף וצרכי המשפחה שהוא מוכרח לעסוק בהם, הם מצרכי התורה והעבודה, כי הוא מוכרח לאכול ולשתות ומוכרח לנוח, ואם כוונתו בהם לשם שמים הרי הוא עוסק במצוה בעשייתם, וכמו ששלוחי מצוה ישנים מחוץ לסוכה כדי שיהיה להם כוח למחר לקיים את המצוה באופן טוב יותר, כך גם הוא עוסק במצוה בשעה שהוא ישן, ואכילתו ושתייתו הם חלק מעבודת השם.

כל אחד יחשוב לעצמו שבמשך כל עשרים וארבע שעות היממה הוא עוסק בתורה ועוסק במצוה ומוקף בקדושה, כדאי לשים לב לדברים האלה, אפילו שאין זה פשוט, הרי זה שייך! ואני מכיר תלמידים צעירים שאינם מסיחים דעת מן התורה, לא מתוך מאמץ ומתח, אלא הם תמיד שמחים עם חיוך על פניהם, ומחשבתם דבוקה תמיד בתורה ללא הפסק, כי זה מאד מעניין, ויש בזה עריבות ומתיקות גדולה, כמו שידוע שיש חילוניים שאינם שומרי תורה ומצוות, ואפילו גויים, שבאים לשמוע דברי תורה ונהנים מאד.

יופי ומתיקות התורה

ושמעתי מתלמיד חכם אחד, שנותן הרצאות באמריקה על המשפט העברי, ונכנסים לשמוע אותו סטודנטים גויים שמבקשים לשמוע על המשפט העברי, מעניין אותם מה הם דיני התורה, זה מה שכתוב (דברים ד, ו) "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", והוא אומר בפניהם חשבונות יפים של דיני ממונות, כמו 'שנים אוחזים בטלית', ומביא מדברי הקצות והנתיבות, ויש שם בעלי כשרונות גויים שנהנים מאד מזה, ופעם אחת ניגשה אליו אחת מן המשתתפות ואמרה כי אחרי ששמעה את כל הדברים האלה, המסקנה היא שצריכים להתגייר, עד כדי כך זה משפיע!

לכן יש ללמוד בצורה כזאת שמרגישים את היופי והמתיקות שבתורה, וישנם שני חלקים בתורה, יופי ומתיקות, יופי זה חשבונות יפים מאד ומדויקים כל כך, ויש גם מתיקות כמו שנאמר (תהלים יט, יא) "מתוקים מדבש ונופת צופים", ומי שעוסק בתורה רואה כי יש מתיקות במילים הפשוטות, ואפשר לראות אפילו בעלי בתים, וכל שכן בני ישיבות, שלומדים

את דברי הגמרא כפשוטם ונהנים ממתיקות הדברים, עד שאינם יכולים להפסיק מרוב מתיקות, זה מושך וקשה להפסיק!

ומעשה שהיה לפני שנים רבות בתלמיד אחד, שקיבל תכנית של חזרות מהמשגיח בישיבתו, ולמד בהתמדה ובפשטות על פי אותה תכנית, ונהנה כל כך עד שלא היה יכול להפסיק מרוב מתיקות התורה, כי זה מושך ומעניין מאד! ומרוב עמל ויגיעה נחלש מאד, והיה צריך לנסוע כמה שבועות לבית הבראה בצפת כדי להתאושש ולחזור לעצמו, עד כדי כך גדולה מתיקות התורה!

לימוד המוסר אינו ביטול תורה

וכיצד מקבלים מתיקות התורה? כיצד עוסקים בזה מבלי להיגרר אחר דברים אחרים המושכים? העצה הקלה ביותר היא על ידי קביעות הלימוד בספרי המוסר, יש כאלה שחושבים כי ספרי המוסר אינם תורה, ומעשה שהיה בבחור יקר שאמר לי שהוא לומד ספרי מוסר ואינו מרגיש שום תועלת בזה, וחשב כי זהו ביטול תורה ללמוד כל יום חצי שעה דברים שאינם מועילים, ואמרתי לו שלא יחשוש בזה מביטול תורה, כי כל ספרי המוסר הם דברי תורה, ומביאים הרבה פסוקים ומאמרי חז"ל.

והתאונן עוד שהוא מתחיל ללמוד על מידת הזהירות ואינו מרגיש שנעשה זהיר, והסברתי לו כי בוודאי אין זה משפיע בבת אחת אלא זה לוקח זמן, וצריך ללמוד קודם את הידיעות שבספרי המוסר, לדעת מה היא קדושה, מה היא חסידות ומה היא נקיות, שהם חלק מחלקי התורה, וכשם שצריכים לדעת את כל התורה כולה צריכים גם לדעת אותם, ידיעת התורה של ספרי המוסר היא ידיעה של הרבה מצוות גדולות מאד, מעלות העליונות של מצוות שצריכים לדעת כיצד מקיימים אותם, ואפילו אם זה לא משפיע מיד, הרי זה מוכרח להשפיע במשך הזמן, ועל כל פנים אין זה ביטול תורה.

קביעות בספרי המוסר

ויש גם אחרים שיש להם טעם בזה ומעניין אותם ספרי מוסר, אבל אינם יודעים כמה חשיבות יש לזה, כתוב בכל הפוסקים שיש חיוב ללמוד בכל יום ספרי יראה ומוסר, כי אדם צריך הדרכה וחינוך, וספרי המוסר הם הנותנים חיזוק לזה. כל אחד יבחר לו ספר מוסר שמעניין אותו, כמו למשל חפץ חיים, מסילת ישרים, מנורת המאור, וכל ספרים שיש בהם דברי מוסר מוכרחים להשפיע, זה בדוק ומנוסה.

אדם שלומד מוסר בקביעות כל יום נמצא ליד מחנך 'בעל תורה אמיתי', כי ספר המוסר שהוא לומד בו מנחה אותו, וכשיראה מה שכתוב שם, מוכרח שיקבל השפעה בכל שטח ובכל עניין, זו היא עצה קלה וגדולה מאד.

ושמעתי מכמה אברכים שיש להם קביעות יומית של רבע שעה ללמוד מוסר בביתם, לא מתוך מתח אלא בצורה רגועה, ומקבלים בזה השפעה גדולה מאד, אמנם ההשפעה אינה דווקא בלימוד של רבע שעה, אלא אפילו חמישה רגעים, כל אחד כמה שהוא יכול, אך לא מתוך כפייה אלא מרצון, כי דבר שאדם עושה בכפייה זה נגד הטבע ולא ישפיע עליו, וכמו

שאם לומדים באופן שאינו לפי הטבע בסוף שונאים את הלימוד, כך גם בלימוד המוסר צריך שיהא בצורה קלה שאינה מכבידה, ואז יש הצלחה.

אם אנו רוצים להמשיך גם בזמן הקיץ את החיזוקים שהיו בימי בין הזמנים, זהו רק על ידי רציפות בלא היסח הדעת מן החיזוק, וקביעות יומית בספרי המוסר כל אחד לפי כוחותיו, בני ישיבות יש להם את סדרי הישיבה הקבועים לכך, ופעמים שגם זה אינו מספיק, וצריכים ללמוד עוד זמן כפי משיכת הלב והצורך לזה.

כל אלו שבאו להתחזק הם מבקשי השם, בעזרת השם יזכו כולם להתעלות בהצלחה!

- ב -

שמחת התורה

כנס חיזוק לבני הישיבות והכוללים לקראת זמן הקיץ תש"ע

תורה נקנית בשמחה

שנינו בפרקי אבות (ו, ה) תורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ונתעכב היום על הדבר השמיני מהדברים שהתורה נקנית בהם "בשמחה", מצד אחד שמחה היא סיבה לתורה, שהתורה נקנית מתוך שמחה, ומצד שני מצינו גם שמחה שבאה מחמת התורה, וכמו שכתוב (תהלים יט, ט) "פקודי השם ישרים משמחי לב".

ויש להבין מה היא השמחה הנדרשת כהכנה לתורה, ואיזה תוספת שמחה יש מחמת התורה, אחרי לימוד התורה. ויש לדייק עוד כי בשמחה שאחרי התורה נאמר הלשון "משמחי לב", ומצינו בגמרא (ערכין יא, א) כי "משמחי לב" זוהי דרגה יותר גבוהה של שמחה, וצריך ביאור בזה.

ונראה בזה, כי הנה אמרו חז"ל (ילקוט תהלים תרפ"ד) על הפסוק "תורת השם תמימה משיבת נפש", אימתי היא תמימה בשעה שהיא יוצאה מפי תמים. התורה היא תמימה כשהאדם הלומד אותה הוא תמים. ומסתבר שגם המשך הפסוק תלוי בזה, שאין התורה "משיבת נפש" אלא בשעה שהלומד הוא תמים ותורתו היא תמימה, אבל מי שאינו תמים הרי תורתו אינה תמימה וממילא אינה משיבת נפש. תמים זוהי דרגה גבוהה מאד שנאמרה לאברהם אבינו (בראשית יז, א) "התהלך לפני והיה תמים", אך יש הרבה מדרגות בזה, וכל אחד כפי דרגתו בתמימות, כך תורתו היא תמימה ומשיבת נפש.

והמשיך הילקוט שם על הפסוק "עדות השם נאמנה מחכימת פתי", אימתי היא נאמנה בשעה שהיא יוצאה מפי נאמן. הנה 'נאמן' היא גם כן דרגה גבוהה מאד שנאמרה על אברהם אבינו (נחמיה ט, ח) "ומצאת את לבבו נאמן לפניך", וכתוב עוד (בראשית טו, ו) "והאמין

בהשם ויחשבה לו צדקה", ורק אדם שדרגתו באמונה היא גבוהה כל כך בדרגה של 'נאמן' תורתו נאמנה, וממילא היא גם מחכימת פתי, אבל אדם שאינו נאמן, הרי תורתו אינה נאמנה ואינה מחכימת פתי.

ונמצא שלא כל תורה היא משיבת נפש ולא כל תורה היא מחכימת פתי, אלא תלוי בדרגת האדם ובמהותו אם הוא תמים ונאמן.

פקודי השם ישרים משמחי לב

ונראה לפי זה בביאור המשך הפסוקים "פקודי השם ישרים משמחי לב", הנה בילקוט לא הוזכר כלום על זה, אבל נראה לפרש בזה על פי הנ"ל, אימתי הם ישרים בשעה שהם יוצאים מפי אדם ישר.

ישר זהו תואר מיוחד, כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, והמפרשים שם ביארו (רוח חיים) שהתנא הזכיר כמה דרגות זו למעלה מזו, חסיד הוא יותר מצדיק, וישר הוא יותר משניהם, וכתוב (קהלת ז, כט) "האלוקים עשה את האדם ישר", והרמב"ם הזכיר לשון זה בסוף הלכות שמיטה ויובל "והלך ישר כמו שעשאו האלוקים", כי מטבעו אדם נברא ישר, אלא שיש חשבונות רבים הגורמים לו לשנות את טבעו מן הישרות.

ולפי זה מה שנאמר "פקודי השם ישרים משמחי לב", זהו רק בזמן שהאדם הלומד הוא ישר, והיינו כמו שביאר ברוח חיים שם כי ישר הוא אדם שכבר הצליח להתגבר על היצר הרע, שהיצר הרע כבר אינו שולט עליו, אם כי עדיין אפשר לפתות אותו מבחוץ אבל מעצמו אין לו נגיעות שמשחדות אותו, בדרגה כזאת של ישר, אז פקודי השם הם ישרים משמחי לב, אבל מי שאינו ישר, גם פקודי השם שהוא עוסק בהם אינם ישרים וממילא אינם משמחי לב.

ונמצא כי מה שהזכיר הכתוב "משמחי לב", זו היא דרגת שמחה שבאה כתוצאה ממדרגה בתורה של אדם ישר, ואילו שמחה רגילה שהתורה נקנית על ידה, שייכת גם לפני הלימוד, בלא המדרגות של תמים נאמן וישר.

הנחמדים מזהב ומתוקים מדבש

וכתוב בהמשך הפסוקים שם "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים", כאן לא הוזכר שום תנאי של תמים, נאמן או ישר, מפני שמתיקות התורה שייכת שתהיה לכל אחד ואחד, המתיקות והערבות בכל דברי התורה שייכים לכל אדם, בלא שום תנאי מוקדם, אפילו אם אינו ישר או נאמן או תמים, וכל אדם שלומד תורה יכול לטעום בה טעמים שונים של מתיקות.

והזכיר הכתוב בלשונו שני חלקים, א. הנחמדים מזהב ומפז רב, ב. ומתוקים מדבש ונופת צופים, כי הנאות העולם נחלקות לשני סוגים, יש הנאות הגוף שהם הנאות של חמישה חושי הגוף, ויש הנאות נפשיות כמו חמדת הכבוד והממון, ועל זה אמר הכתוב כי כמו חמדת הממון שהלב חומד את העשירות, וכמו חמדת הכבוד שהיא גדולה יותר מחמדת הממון, כך

יש גם חמדה והנאה נפשית בלימוד דברי התורה "הנחמדים מזהב ומפז רב", וחופץ מזה יש בתורה גם הנאה יותר מכל ההנאות של חושי הגוף, שהיא מתוקה מדבש ונופת צופים.

כל אדם שקיבל טעם בלימוד והרגיש את עריבות התורה יודע זאת, וכפי שאנו רואים שאפילו אנשים הרחוקים משמירת תורה ומצוות יש להם חמדה לדברי התורה, והם באים ללמוד עם חשק גדול, והנאת התורה מושכת אותם, כי מתיקות התורה היא יותר מדבש ונופת צופים, והתענוג של חמדת התורה הוא יותר מזהב ומפז רב, ואפילו מי שאינו תמים או נאמן או ישר יכול להרגיש זאת, לכן שייך ללמוד תורה מתוך שמחה, גם לפני כל הדרגות הללו.

דברים שהתורה נקנית בהם

ובמדרש שמואל על פרקי אבות (ו, ה) עמד על כך שהדברים שהתורה נקנית בהם נחלקים לשתי קבוצות, עשרים וארבעה דברים הראשונים מתחילים באות ב"ת 'בתלמוד', בשמיעת האוזן, 'בעריכת שפתיים', 'בבינת הלב', כל עשרים וארבעה דברים הראשונים עד 'בקבלת הייסורים', ואחר כך נעלם הבי"ת ומתחילים עשרים וארבעה דברים אחרים באות ה"א, 'המכיר את מקומו', 'השמח בחלקו', ומפליא הדבר שהם בדיוק עשרים וארבעה דברים בבי"ת כנגד עשרים וארבעה דברים בה"א.

וביאר המדרש שמואל בשם אחד מן הקדמונים, כי הדברים הראשונים המתחילים באות ב"ת הם עניינים השייכים לצורת הלימוד בשעת הלימוד עצמו, כיצד צריכים ללמוד תורה, בתלמוד - בהתמדה, בשמיעת האוזן, בעריכת שפתיים, בבינת הלב, באימה וביראה, בענווה ובשמחה - אחרי ענווה יש שמחה, כל אלו הם תנאים של צורת הלימוד בשעה שלומדים.

ואחריהם באים עשרים וארבעה דברים אחרים שאינם שייכים לצורת הלימוד עצמו, אלא הם עניינים הנוגעים לשלמות האדם במהותו ומידותיו, כגון 'המכיר את מקומו' - שהוא אדם כזה שיועד את חסרונותיו ואת מעלותיו, ומכיר את עצמו, ויודע בדיוק מה שהוא, ואינו מרמה את עצמו בזה.

'והשמח בחלקו', היינו חופץ ממה שצריכים שמחה בשעת הלימוד, צריך להיות שמח בחלקו גם בשעה שאינו לומד, אני מכיר אנשים כאלו ששמחים בחלקם למרות שחיהם הם חיים של יסורים, ומתנהגים כמו שכתב החובת הלבבות (שער הפרישות פ"ד) על הנהגת הפרוש "צהלתו בפניו ואבלו בלבו", גם כשיש לו דברים המעייקים עליו הוא מראה פנים צוהלות למי שנפגש עימו, לא רק שמחה מלאכותית אלא שמחה טבעית ואמיתית מאד, זהו אחד מהדברים של מהות האדם, שיהיה שמח בחלקו.

אבל יש להעיר כי לכאורה היה ראוי להתחיל בדברים המתחילים בה"א, שהרי קודם צריך אדם להיות מושלם במהותו, ועל ידי זה נעשה מוכשר ללמוד תורה, אבל התנא לא סידר כן, אלא הזכיר תחילה את הדברים הנוגעים לצורת הלימוד בשעת הלימוד.

ונראה הטעם בזה, מפני שאי אפשר להיות מושלם במהותו אלא מכוח לימוד התורה, כי היצר הרע חזק מאד, [עד שלפעמים אין אדם מרגיש שהיצר הרע הוא זה שמפתה אותו, וסבור כי באמת כך הוא רוצה בעצמו], ונדיר מאד שיזכה אדם לכל המעלות והדרגות של

'המכיר את מקומו' 'והשמח בחלקו' בלא גדלות בתורה, לכן צריך קודם לעמול בתורה בצורה הנכונה, עם התנאים של צורת הלימוד בשעת הלימוד, שאז התורה היא תבלין נגד היצר הרע, ויכול לקבל את המהות הטובה של שלמות המידות.

חוסר שמחת התורה בימינו

בתקופתנו חסר מאד העניין של שמחת התורה.

מצד אחד יש אנשים רבים שיש להם שמחת התורה, וכפי שנוכחתי אמש כשעברתי ליד בית כנסת ושמעתי קולו של ילד קטן בגיל ישיבה קטנה או אפילו בחיידר, שלומד בקול רם עם מנגינה ערבה מאד, ניגון של תורה, והיה ניכר על קולו התענוג והערבות שיש לו בלימודו, באיזה מתיקות! אפילו ילד קטן שאינו מחשב חשבונות ואינו מתעמק אלא לומד את דברי התורה כפשוטם, בלא סברות נוספות ובלא חידושים, גם הוא יש לו מתיקות כזאת בלימודו, זה כוח התורה!

וכן יש גם בעלי בתים ואנשים פשוטים מאד שאינם יודעים להתעמק ולומדים בפשטות לפי רמת הבנתם, ונהנים מאד מלימודם, ויש מהם כאלה שלומדים כל היום גמרא עם רש"י במתיקות גדולה מאד, או ששומעים שיעור דף היומי ומבינים את מה שהם שומעים, הם נהנים מאד ומרותקים לזה וצמאים לשמוע עוד ועוד, זוהי המתיקות של תורה מתוך שמחה, וברוך השם זה קיים גם בימינו. אך מאידך יש רבים שחסר להם השמחה הזאת, מכמה וכמה סיבות.

שמעתי מכמה תלמידים שהעידו על עצמם כי בימי בין הזמנים הם לומדים בשמחה יותר מכל ימות השנה, שכל השנה הם נמצאים בתוך מסגרת של ישיבה, ומוכרחים ללמוד שלא כפי טבעם, ועכשיו בימי בין הזמנים הם משוחררים מהלחץ החברתי, ויכולים ללמוד כפי רצונם ומשיכת לבם.

וכן באמצע הזמן יש רבים שנהנים יותר מהלימוד בסדר שלישי, ופחות נהנים מהלימוד בסדר ראשון וסדר שני, והלימוד בסדר א' הוא הקשה ביותר עבורם, כי יש לחץ חברתי ללמוד בסדר א' שלא כפי הטבע ומשיכת הלב, וסדר ב' אין בו לחץ גדול כל כך כמו בסדר א', לכן נהנים בו יותר מפני שלומדים קרוב יותר למשיכת הלב הטבעית, אך יותר מזה נהנים מהלימוד בסדר שלישי, שכמעט ואין בו לחץ, והרבה לומדים בו לפי טבעם, ויכולים ללמוד בשמחה.

'שאיפות' - לא בשעת הלימוד

ומעשה שהיה בתלמיד שנכנס אלי והתאונן כי אינו יכול ללמוד, פעם עוד היה יכול ללמוד ועכשיו אינו מסוגל ללמוד, ושאלתיו מה קרה, והשיב ואמר כי הסיבה לכך היא מפני שאינו זוכר את מה שהוא לומד, ושאלתי מה אכפת לו, הרי סוף סוף הוא לומד, וכל החיוב הוא רק ללמוד בצורה שאפשר לזכור אבל אין חיוב לזכור, ואמרו חז"ל (אבות ג, ח) שאינו עובר בפן תשכח אלא בזמן שמסירם מלבו, אבל עדיין היה אכפת לו מאד מדוע אינו זוכר, וכל הזמן היה טרוד במחשבה כיצד יוכל לזכור.

כשמחשבה כזאת מלווה את האדם בשעת הלימוד, והוא טרוד כל הזמן מה יהיה אם ישכת, אינו יכול להתרכז וללמוד כראוי, צריכים להיזהר מאד ממחשבות המלוות את האדם בשעת הלימוד, שלא יהיה טרוד בשעת הלימוד בשאיפות של הצלחה בתורה, כי אם יש בלב בשעת הלימוד מחשבה נוספת חוץ מעצם הסקרנות וההתעניינות במה שלומדים, לא יכולים להתרכז ולהבין כראוי את מה שלומדים.

ומצינו היתר מיוחד בנפש החיים (ד, ז) להרהר מעט הרהורים של יראה באמצע הלימוד, זהו קב החומטין שמותר באמצע הלימוד, להרהר מעט הרהורים של תשובה, אבל לא יותר מזה, והמפסיק ממשנתו ועוסק באמצע הלימוד במחשבות של יראה יתר על המידה - הרי זה ביטול תורה! מחשבות אלו הם שלא לצורך, והתורה עצמה מוסיפה יראה, ומי שטרוד הרבה במחשבות כאלו בשעת הלימוד, זה מפריע לו להתרכז כראוי.

וכן מצינו בגמרא שהעידו גדולי האמוראים על עצמם (עירובין סה, א) "אמר אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי, אמר רבא אי קרצתן כינה לא תנאי", אביי ורבא! אם היו להם הפרעות הקטנות ביותר לא היו יודעים ללמוד, כך העידו הם על עצמם, וכל שכן כשיש טרדת המחשבה בדברים אחרים הרי זה מפריע להתרכז כראוי בלימוד, וצריכים רק לעסוק בדברי תורה מתוך סקרנות ועריבות, בשחרור וניתוק גמור מכל המחשבות האחרות, שאז יכולים להתרכז כראוי וזוכרים ומבינים את מה שלומדים.

וראוי לדעת מה שאמר החתם סופר על הפסוק (תהלים קיט, צג) "לעולם לא אשכח פיקודיך כי בם חייתני", וביאר כי דוד המלך אמר בזה איך אפשר לזכור ולא לשכוח את מה שלומדים, 'לעולם לא אשכח פיקודיך', כיצד? - 'כי בם חייתני'! אם אדם מרגיש שחיותו היא בדברי התורה, כמו ששמענו כמה פעמים מממ"ר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שאמר בהתפעלות על סברא טובה "דאס איז דאך ממש א מחייה", על ידי זה יזכור ולא ישכח את מה שלמד, כי אדם זוכר את הדברים שעושים עליו רושם.

המפריע הגדול ביותר לתורה הוא כשיש מחשבות ושאיפות אחרות המלוות את המחשבה בשעת הלימוד, ומפריעות להתרכז כראוי בלימוד התורה.

לא להכביד על הילדים

הבה נתבונן כיצד התחילו כל השאיפות הללו המפריעות לתורה? ילדים קטנים בכיתות הנמוכות בחיידר אין להם את הבעיה הזאת, כי מלמדים אותם לאט-לאט עם המחשה לפי כוחם ורמתם, ולא קשה להם לקלוט את הדברים.

ומעשה שהיה בילד ממשפחה של בעלי כשרונות, שלא היה כשרוני כל כך כשאר אחיו, והיו בכיתתו ילדים רבים בעלי כשרונות יותר ממנו, והיה ילד טוב מאד, אך הוריו הבחינו שאינו שמח כשאר הילדים בני גילו, והיה חסר לו קצת בשמחת החיים השלמה, ויעצתי להם להעביר אותו לחיידר אחר, שבו רמת הלימוד נמוכה יותר, והילדים שם אינם בעלי כשרונות גדולים כל כך, אבל מחנכים שם חינוך טוב ברמה נמוכה יותר, והילד שהגיע לשם הצליח מאד, כי באותו מקום לא הכבידו עליו יותר מכוחותיו.

וכבר כתב הגר"א באיגרתו שאסור להכביד על ילדים, ופשוט כי לאו דווקא ילדים אלא גם אדם מבוגר לא יכביד על עצמו יותר מכוחו, שאי אפשר להצליח באופן כזה.

עיקר הבעיה מתחילה מהכיתות הגבוהות בחדרים, שמבקשים ללמד ברמה גבוהה, ואמנם התלמידים הכישרוניים מצליחים להבין, אבל הבינוניים והחלשים אינם מבינים ומתעוררות בעיות אצלם, וכשהבעיות נמשכות זמן רב מתייאשים ומאבדים את המרץ וקשה מאד לתקן אחרי הייאוש, וגם בעלי הכישרונות שמצליחים ומקבלים טעם בסברא ונהנים מזה, הרי הם מאבדים את הטעם בפשטות ומתרגלים שלא להחשיב את הבנת דברי הגמרא הפשוטים.

ליגמר והדר ליסבר

אין ספק כי סברות הם דרגה גבוהה של תורה, וכפי שאמרו (שבת סג, א) ליגמר והדר ליסבר, סברות הם דרגה יותר מגמרא, ורק מי שהוא בעל סברא נקרא גברא רבה כמו שאמרו (גיטין ו, ב) אטו כל דלא ידע הא דרבי יצחק לאו גברא רבה הוא בשלמא מילתא דתליא בסברא לחיי הא גמרא היא וגמרא לא שמיע ליה, והיינו שלא הייתה טענה על מה שלא ידע מימרא של רב יצחק, כיון שלא שמעה מרבו ומה היה יכול לעשות [אמנם בימינו הכל כתוב וכל אחד יכול ללמוד ולדעת] אבל מי שאינו יודע סברא לאו גברא רבה הוא.

אבל הסדר לזה הוא גמרא ואחר כך סברא, ובעלי הכישרונות ששומעים שיעורים ברמה גבוהה, הם אמנם מקבלים טעם בסברא, אבל מאבדים את הטעם וההנאה בלימוד הפשוט, ומתרגלים שלא להחשיב את הבנת פשטות הדברים, ואחת התוצאות היא שאינם יכולים ללמוד אלא עם חברותא, כי בלא חברותא קשה ללמוד בעיון, וכשאינן חברותא הם משתעממים ואינם לומדים, וכן הלימוד העיוני מעייף יותר, וקשה להמשיך בו לאורך זמן.

הלימוד מהנהגת רבי מאיר

יש רבים שמחפשים להכניס את ילדים דווקא בישיבה או חיידר עם רמת לימוד גבוהה, ואינם יודעים שהם עושים נגד גמרא מפורשת, כי הנה על רבי מאיר אמרו (סנהדרין כד, א) כל הרואה רבי מאיר בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה, והיה חריף כל כך שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו (עירובין יג, ב), ומכל מקום לא נפסקה הלכה כמותו מפני שלא הבינו את דבריו וההלכה היא כפי מה שמבינים, אבל הוא היה הגדול מכולם, וסתם משנה רבי מאיר.

כיצד הגיע רבי מאיר לדרגה זו? מסופר בגמרא (עירובין יג, א) שרבי מאיר למד בתחילה אצל רבי עקיבא, ולא הבין את דבריו - אין לשער עמקות תורתו של רבי עקיבא שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות שאפילו משה רבינו לא ידע אותם - ורבי מאיר לא היה יכול להבין את דבריו העמוקים, ועזב את רבי עקיבא והלך ללמוד 'גמרא' אצל רבי ישמעאל, והיינו שלמד אצלו את הידיעות הפשוטות והמקובלות שלא קשה להבינם, וכשגמר ללמוד אצל רבי ישמעאל את הידיעות הפשוטות, חזר שוב לרבי עקיבא וכבר הבין את דבריו, ואז נעשה חריף כל כך שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו.

ולמדנו מכאן שכל אחד צריך ללמוד במקום שהוא לפי כוחו, לא לחפש אחר רמת לימוד גבוהה שאינה לפי יכולתו, אלא רק במקום שיוכל להצליח שם בנקל, ועל ידי זה זכה רבי מאיר להיות גדול כל כך בתורה.

ועוד למדנו מהנהגת רבי מאיר כי סדר הלימוד הוא ליגמר והדר ליסבר, ואף שאין לשער חשיבותה של סברא, יש סדר להצלחה: גמרא ואחר כך סברא, וכמו להבדיל בלימודי החול אם אחד ייכנס לאוניברסיטה לפני שגמר את הלימודים הראשונים, אולי יהיה לו את הכבוד שהוא יושב באוניברסיטה, אבל לא יבין את מה שמדברים שם.

בימינו רבים אינם יודעים את הדברים האלה, זהו הנוגע לדרכי הלימוד.

חינוך טוב - להראות דוגמא אישית

ויש עוד דברים בדרכי החינוך, כיצד נותנים חינוך טוב.

הנה מצות חינוך היא (משלי כב, ו) "חנוך לנער על פי דרכו", זכורני כי מלפנים חינוך הבית היה בלא שום פקודות והוראות, ההורים לא היו צריכים לומר כלום לבניהם, והיה די בכך שהילד רואה את התנהגותם החיובית של הוריו, וקיבל בזה דוגמא אישית, וממילא היה מחקה אותם לעשות כמותם, שכך הוא טבע החיקוי הקיים בכל אחד ואחד.

וכמו שידוע שילד קטן כשרואה את אביו מתפלל, הוא מחקה אותו, ועושה גם הוא כאילו שהוא מתפלל, וכשאדם נמצא במקום של תורה ותפילה גם הוא מתפלל ולומד בלא שיצטרכו לומר לו דבר. ילדים שלא הכריחו אותם, עשו ממילא את מה שראו שהוריהם מחשיבים, בלא שיצטרכו לומר להם כלום.

חינוך בכפייה אין בו תועלת

ולפעמים ההורים צריכים להעיר איזה הערה בתור ידידות אגב אורחא, אך הדרך להעיר היא בצורה שהילד יבין מה שרוצים ממנו, שאם אינו מבין סופו למרוד בהוריו והתוצאה היא הפוכה. וידוע שאנשים שהכריחו אותם בילדותם להתפלל או שכפו עליהם ללמוד, עד היום אינם מסוגלים להתפלל וללמוד. לכן גם בישיבות, אין להכריח תלמיד בדרכי כפייה, שאם יעשו כן ישיגו תוצאה הפוכה ממה שביקשו.

ומצינו בגמרא (מו"ק יז, א) שהמכה בנו גדול עובר בלפני עיוור לא תיתן מכשול, מפני שהאב מכשיל בזה את בנו להתחצף ולעבור על דבריו, וכל שכן מי שפוגע בבנו במילים פוגעות, זה מכאיב יותר מהכאה, וכפי שאומרים באידיש "א קלאפ פארגייט א ווארט באשטייט" - כאב של הכאה חולף ועובר, ואילו מילה פוגעת מותירה רושם לנצח.

צריכים לדעת כי לפגוע בילד בצורה של השפלה זה אסון! כי ההשפלה כואבת לילד מאד, והתוצאה היא הפוכה ממה שרצו להשיג. רבים אינם יודעים זאת.

מבחנים נועדו לעידוד התלמידים

בדורנו צריכים בעיקר לתת עידוד, לצעירים ואפילו למבוגרים, לדוגמא כשעושים מבחנים צריכים לראות שיהיו באופן שיעודד את התלמידים, כי המבחנים לא נועדו לבדוק את התלמידים אלא לעודד אותם, וכשרוצים לקבל אדם לעבודה בוחנים אותו לבדוק את רמת ידיעותיו, לדעת אם הוא מתאים לזה, אבל בחינוך תלמידים אין המטרה לבדוק את

ידיעותיהם אלא לתת להם כוח להמשיך, ואם התלמיד ייכשל במבחן הוא עלול להתייאש, ואילו אם יצליח יקבל עידוד וחיזוק וירצה להמשיך הלאה.

וכפי שהיה מעשה בחיידר אחד שלמד שם ילד בכיתה ח' ולא היה מתאים ברמתו להיכנס בישיבה קטנה, והוריו העבירו אותו לחיידר אחר ששם היה מלמד שמבין בחינוך, והמלמד נתן לו בתחילה לענות רק על שאלה אחת במבחן, שאלה קלה שידע כי התלמיד יוכל לענות עליה, ואכן התלמיד ענה על השאלה וקיבל מאה בציונו, ועל ידי זה התעודד וקיבל ביטחון עצמי, וכך במשך השנה נתן לו לענות על עוד שאלה ועוד שאלה כפי כוחו, עד שידע להשיב על כל השאלות כשאר התלמידים, ונכנס לישיבה קטנה ללא בעיה.

כך היא דרך החינוך, אין דרך אחרת בזה.

המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו

נסיים בכבוד אכסניה, נמצאים כאן בישיבת בין הזמנים שלומדים תורה מתוך שמחה, וכפי שאמרנו כי בימי בין הזמנים נקל יותר לכל אחד ללמוד בשמחה, והתורה מתוך שמחה היא תורה אחרת לגמרי, לכן זכות גדולה היא לכל הלומדים והמתעסקים להחזיק את המקום בגופם ובממונם, בעלי האכסניה וכל מחזיקי המקום הינם מזכי הרבים בתורה.

וידוע שהמזכה את הרבים בתורה הרי זה נחשב שהוא בעצמו למד תורה, וכמו ששנינו באבות (ה, יח) "משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו", קודם 'זכה' ואחר כך 'זיכה את הרבים', כי צריכים זכויות קודמות להיות ממזכי הרבים, וכשרואים אדם שזוכה לזכות את הרבים, זהו סימן שיש לו זכויות קודמות בעצמו. ועל זה אמרו "זכות הרבים תלוי בו", שכל מה שעושים מכוחו נחשב שהוא עשה בעצמו, והתורה שלומדים הרבים מכוחו נחשבת כמו שלמד בעצמו, ומקבל השפעה של אהבת תורה.

וסיפר לי אחד מראשי הישיבות שנוסע לחוץ לארץ לאסוף כספים לישיבתו, ויש אנשים הרחוקים מתורה שתורמים לישיבה מתוך אהבת חסד, ואחרי שתרמו הם כבר מקבלים אהבת תורה, כי החזקת התורה נחשבת כמו שהם לומדים בעצמם, וזה משפיע עליהם אהבת תורה. כך היא שותפות יששכר וזבולון, שיש לשניהם חלק שווה, ושכרו של 'זבולון' אינו בא על חשבון שכרו של 'יששכר', אלא שניהם מקבלים שכר מלא חלק כחלק, זהו העניין של מחזיקי התורה.

לכן זכות גדולה היא, ישיבת בין הזמנים שפועלת כבר כמה שנים, והיא זכות גם למקום הזה שהוא מקום תורה כל השנה. בעזרת השם יזכו להצלחה גדולה!

דרכי החיזוק

כנס חיזוק לבני הישיבות והכוללים לקראת זמן הקיץ תשע"א

פתיחה בכבוד התורה

אמרו חז"ל (ברכות סג, ב) "כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה פתחו כולם בכבוד אכסניה". מה היא האכסניה? פירש"י שם, מכניסי אורחים בבתים, והיינו אכסניה של גשמיות, שמחזיקים את התורה בגשמיות כפי הנצרך לבני תורה.

"פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש", כולם פתחו בכבוד אכסניה, ורבי יהודה פתח בכבוד תורה. והמפרשים ביארו (עיין מהרש"א) כי זה גופא כבוד האכסניה, שעל ידי ידיעת החשיבות של תורה, אפשר לדעת את חשיבות האכסניה של תורה, מהו הכבוד שמגיע להם, איזה חשיבות יש להם.

מה היא הפתיחה שפתח רבי יהודה בכבוד התורה?

כתוב בפסוק בפרשת כי תשא (שמות לג, ז) "ומשה ייקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה", אחרי חטא העגל היה זמן מיום כיפור עד ראש חודש ניסן, שאז עזב משה רבינו את המחנה והקים את אוהלו מחוץ למחנה, וקרא את שמו אוהל מועד - לא אוהל משה אלא אוהל מועד, כי בזמן שאין משכן ואין בית המקדש, אזי מקום התורה הוא המקדש מעט, ואוהלו של משה רבינו שהלכו לשם ללמוד תורה, זה היה המקום המקודש ביותר מכל מה שמחוץ למקום הזה, לכן נקרא שמו אוהל מועד.

"והיה כל מבקש השם יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה", 'מבקש' זהו מי שמשתדל ועושה מאמץ מיוחד, כמו שכתוב (משלי ב, ד) "אם תבקשנה ככסף", בקשה היא השתדלות והתאמצות, מי שמתאמץ ללכת למשה רבינו מחוץ למחנה, אפילו שאין זה מרחק גדול, נקרא בזה מבקש השם. ופירש"י בברכות שם כי 'מבקש השם' זהו תואר מיוחד, לא מבקש תורה, ולא מבקש את משה רבינו, אלא 'מבקש השם', זה התואר והמהות שלו, בשביל הביקוש והמאמץ הקטן הזה.

ועל זה הוסיף רבי יהודה ואמר "והלא דברים קל וחומר, ומה ארון השם שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה והיה כל מבקש השם יצא אל אוהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה", תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, הם עושים מאמצים גדולים עבור תורה, לכן ודאי שיש להם את השם והתואר של 'מבקשי השם', והם בעלי המעלה והמדרגה של מבקשי השם, עבור מה שמשתדלים ורוצים ללמוד תורה.

כשנמצאים פה בישיבת בין הזמנים, הרי יש כאן אכסניה של תורה ממש, מכיוון שבמקום הזה עוזרים ונותנים את האפשרויות לעסוק בתורה למבקשי השם, ויש גם להם את הזכויות של מבקשי השם, שהם שותפים לזה כמו 'ששכר וזבולון', והם נותנים את הגשמיות ואת הרוחניות, לכן אין לשער את הזכויות של מחזיקי המקום, ובעלי האכסניה שעוזרים הרבה חוץ ממה שנותנים את המקום עצמו.

זוהי הפתיחה בכבוד התורה.

הבא ליטהר מסייעים אותו

מה הציבור הנמצא כאן מבקשים ומה הם מחפשים, מה חסר להם? כל המתאספים הנמצאים כאן הם מבקשי השם, מבקשים חיזוק והתעוררות בתורה ובאים ליטהר, כל הציבור הזה, זקנים ונערים, כולם באים ליטהר, וכבר אמרו (יומא לח, ב) שהבא ליטהר מסייעים אותו, והסייעתא דשמיא מובטחת לבא ליטהר.

וכמדומני שמפרשים בזה, כי 'בא ליטהר' היינו, כמו שבטהרה במקווה צריך שיהיה כל גופו בתוך המים, ולא תהיה אפילו שיערה אחת מחוץ למים, כך גם בטהרה של תורה צריך להיות מוקף כולו במי התורה. והיינו כמו שאמרו (ב"ק יז, א) אין מים אלא תורה, וכמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות מקוואות: "כשם שהמכווין לבו לטהר כיון שטבל טהור וכו' כך המכווין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האוון ודעות הרעות כיון שהסכים לבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור", זהו בא ליטהר.

כל הנמצאים כאן שהם באים ליטהר, יש להם סייעתא דשמיא מובטחת, ומה יש לומר להם. אך לשון הגמרא הוא "מסייעים אותו", והיינו שצריכים סיוע, כל אחד ואחד צריך לסייע לבא ליטהר, לכן גם אני חייב לסייע למבקשים לדעת את הדרך בזה.

ניצול כל הכוחות בשלמות

ודייקו ואמרו הבא ליטהר "מסייעים אותו" כי צריכים סייעתא דשמיא לזה, ולא שייך להצליח בלא סייעתא דשמיא, שהיצר הרע חזק מאד וכמאמרם ז"ל (קידושין ל, ב) "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלוקים לא יעזבנו בידו".

וכבר פירשו בזה הגר"א והמסילת ישרים פרק ב' שרק בזמן שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, והוא מצידו כבר עשה את כל המאמצים שהוא יכול לעשות, אז הקב"ה עוזרו וזוכה לסייעתא דשמיא, אבל אם יש בידו להתאמץ עוד קצת ואינו מתאמץ אין הקב"ה עוזרו, שאין זוכה לסייעתא דשמיא אלא מי שעשה מעצמו את כל מה שבידו, ורק המשתדל בכל כוחו זוכה לסייעתא דשמיא לעמוד נגד היצר הרע.

וכאשר יש זמנים שאדם יכול להתאמץ בהם, אם אינו משתדל בכל כוחותיו, אינו זוכה לסייעתא דשמיא, ודאי יש סייעתא דשמיא עבור כל מאמץ קטן, אך הסייעתא דשמיא היא רק כפי מה שהשתדל ולא יותר מזה, וכבר אמרו חז"ל (ספרי דברים יא, כב) אם תעזבני יום יומיים אעזבך, וכך מי שמסיח דעתו שעה אחת מן התורה מפסיד שעתים, והרי הוא גורם

ליצר הרע שיתחזק עוד יותר, שהיצר הרע אינו ישן אף רגע, וכמו שכתב בחובת הלבבות (שער ייחוד המעשה פ"ה) "אתה ישן לו והוא ער לך".

עובד השם בשנתו

וידוע שיש עצה שיהיה האדם עובד השם גם בשעת שנתו, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ג, ג) כי אדם שכל מעשיו לשם שמים, וישן כדי שיהיה לו כוח לקיים את מה שהוא חייב לעשות, הרי הוא כמו שלוחי מצוה שישנים חוץ לסוכה מפני ששנתם היא לצורך המצוה, וכך גם מי שישן לשם שמים כתב הרמב"ם "נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא", הוא עובד השם בשעה שהוא ישן!

ונמצא כי כשם שאדם יכול לישון והיצר הרע ער לו, כך הוא גם יכול לישון ואין יצר הרע, שבזמן שהשינה היא לצורך עבודת השם אין בה יצר הרע.

וכן מה שאמרו בקידושין שם "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין", יש לפרש כי לא רק לימוד התורה עצמו הוא תבלין, אלא כל עסק האדם לצורך התורה הוא תבלין ליצר הרע, וכמו שמצינו בגמרא (חגיגה ה, ב) כי תלמיד ההולך מהלך חצי שנה ללמוד תורה בישיבה נקרא כל השנה כולה "בר בי רב דחד יומא", כי מאחר שכל השתדלותו היא בשביל התורה ללמוד יום אחד בישיבה, נעשה כל השנה 'בר בי רב', והיצר הרע ישן לו כי התורה היא תבלין כנגדו.

ארבעה צריכים חיזוק - תמיד, בכל כוחו

והנה אמרו חז"ל (ברכות לב, ב) "ארבעה צריכים חיזוק", ארבעה דברים ולא יותר, "תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ", אלו הם ארבעה דברים שכוללים הכל, ופירש"י שם: "שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כוחו", הזכיר רש"י בדבריו שני פרטים הכרחיים, שצריך שיהיה החיזוק 'תמיד' ו'בכל כוחו'.

מהו "תמיד"? מצינו תמיד שהוא פעם אחת ביום, כמו הדלקת הנרות בבית המקדש שנאמר על זה (שמות כז, כ) "להעלות נר תמיד", ויש תמיד שהוא שני פעמים ביום, כמו קרבן תמיד שמקריבים אותו בבוקר ובין הערביים, ויש גם תמיד שלוש פעמים ביום כמו שלוש תפילות שהם כנגד תמידים (ברכות כו, ב), כך יש הרבה עניינים וצורות של 'תמיד', כמה זה ומהו התמיד, אבל לכל הפחות הוא פעם אחת בכל יום.

מהו "בכל כוחו"? לפי כוחות הגוף, ויש גם ענין נוסף כמו שאמרו (שבת קיט, ב) כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו, ופירש"י, בכל כוונתו, והיינו לא רק כוחו ממש, שזה מעורר את הכוונה, אלא העיקר הוא "בכל כוונתו", יש אדם שהכוונה שלו היא יותר בשקט, בקול דממה דקה, הרי כך הוא מקיים 'בכל כוחו', כי אם הגוף מתאמץ יותר מדי קשה לכוון כראוי.

הצימאון לתורה בימינו

ועכשיו בימינו רבים הם בני העלייה מבקשי השם שאינם יודעים מהו החיזוק בכל כוחו, כי בסייעתא דשמיא זכינו בימינו שכבוד התורה נתפשט מאד בעולם באופן שאין לתאר, ויש

אתערותא דלעילא על הרחוקים ביותר שצמאים לתורה, ואנו רואים ממש שנתקיימה הנבואה (עמוס ה, יא) "הנה ימים באים נאום השם אלוקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב לחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי השם", כזה רעב וצימאון לתורה כפי שלא היה מעולם.

הן כבר היו מעולם דורות של תורה, וכמו שמצינו (סנהדרין צד, ב) על דורו של חזקיהו המלך שנעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה יידקר בחרב וכו' בדקו ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, אך זה היה מחמת כפייה, וכפי שאמר פעם מרן הרב מפוניבז' זצ"ל כי נעץ חרב וכו' היינו מפני שמי שאינו עושה כן הוא עובר על מצות המלך שמיתנו בסייף כדין מורד במלכות, אבל לא היה זה לימוד תורה מחמת רעב וצימאון לתורה, אלא מתוך כפייה.

היום יש רעב וצמא שלא היה אף פעם, ויש גם סייעתא דשמיא ללימוד התורה, שכל מי שהוא בדרגת 'ששכר' יש לו מיד 'זבולון' כנגדו להחזיקו ולפרנסו, וככל שיותר דבוקים בתורה כך מרגישים יותר את ה"אשריך בעולם הזה", בעלי תשובה שאי אפשר לתאר באיזה עולמות שהיו, והיו רחוקים מאד מהתורה, עכשיו הם עוסקים בתורה מתוך הדחק ומאשרים ושמחים בחלקם, אשריך בעולם הזה כפשוטו, זוהי הסייעתא דשמיא לתורה שיש בדורנו.

אסור להתאמץ יותר מהכוחות

אך מאידך מחמת ריבוי כבוד התורה בימינו, ישנם כאלה שנמשכים מאד לתורה, וטועים ואינם מבינים מהו החיזוק 'בכל כוחו', וחושבים כי זה תלוי בכוחם ממש, לא בכל כוונתם, אלא בכוחם ועוצם ידם, ויש גם כאלה שמתאמצים יותר מכפי כוחם, וזה גורם להרבה בעיות של חוסר הצלחה, זה מצוי אצל בחורים ואברכים צעירים ומבוגרים, שסובלים מאד מחוסר הפרופורציה מהו 'בכל כוחו'.

יש לדעת כי אסור להתאמץ יותר מן הכוחות, ורגילים אנו להזכיר מה שכתב בספר החינוך מצות שמחת יום טוב (תפח) שיש ארבעה צרכים עיקריים לגוף האדם, מזון, שינה, מנוחה ושמחה, אלו הם ענייני דרך ארץ הצריכים חיזוק, לכל אחד ואחד כמה שצריך כפי הוראת הרופאים, אך לא כמו שישן הגר"א ב' שעות ביממה, כי הוא ז"ל היה מיוחד בכוחותיו, לא רק אחד בדורו אלא יחיד בכל הדורות.

וכבר אמר לי מרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל, שכל התנאים והאמוראים לא היו יושנים מעט כל כך, ולא הזכר בשום מקום בש"ס על מישהו שישן כמו הגר"א, רק הוא היה נשמה מיוחדת שירדה לעולם בדורות האחרונים, וכמו שאמר הגר"ח מוואלוז'ין כי דרגתו של הגר"א בתורה הייתה כשל אחד מן הראשונים, וכן נוצר עם כוח גוף מיוחד, וכבר הזהיר הגר"א בעצמו לאחרים שלא לעשות כמו שהוא עושה, לכן אדם רגיל בעל כוחות מוגבלים, צריך לישון כפי הנצרך לו.

וכתוב ברמב"ם (הלכות דעות ד, ד) שצריכים לישון שמונה שעות ביממה, ושמעתי בשם החפץ חיים כי השיעור המתאים לרוב העולם הוא בין שש לשמונה שעות של שינה, ועל כל פנים שש שעות שינה הם בדרך כלל הכרחיות לאדם, והכרתי אדם גדול שהיה ישן תשע

שעות ביממה, שכן היה נצרך לו לפי כוחות גופו, וכל אחד יראה להקפיד על שעות השינה כפי הוראת הרופאים כמה שצריך.

ומלבד השינה צריך גם למנוחה, זהו הדבר השלישי מצרכי הגוף שכתב בספר החינוך שם, והיינו כי מלבד שעות השינה אדם אינו יכול לעסוק בפעילות רצופה וממושכת כל הזמן, ואי אפשר לעסוק בפעילות גופנית או פעילות מוחית ללא הפסקה, אלא צריך לנוח מפעם לפעם, וכמו שמובא בגמרא (ברכות כח, א) שרב זירא בשעה שהיה נחלש מתלמודו עסק במצוות אחרות שלא הצריכו מחשבה, וכל זה הוא בכלל החיוב של חיזוק בדרך ארץ תמיד ובכל כוחו, לאכול לישון ולנוח בזמן שצריך כפי הוראת חכמי הגוף.

והדבר הרביעי שצריך חיזוק מצרכי הגוף הוא שמחה, אדם שאינו שמח הוא לא מחוזק וחסר לו בתורה ובכל הדברים.

וכן תורה ותפילה תלויים זה בזה, אין הצלחה בתורה בלא תפילה, וכמו שמבואר בגמרא (נדה ע, ב) כי פשוט שאין הצלחה בתורה בלא בקשת רחמים, וכל החידוש הוא שצריך גם להרבות בישיבה, וגם השמחה נצרכת והכרחית לחיזוק התורה והתפילה.

דרך ארץ קדמה לתורה

ורבים טועים בימינו ואינם מבינים את הצורך בזה, חסר להם השמחה הדרושה בלימוד התורה, הם רוצים ללמוד תורה אך אינם יודעים את הדרך כיצד לקבל תורה, וכבר אמרו (ויקרא רבה ט, ג) "דרך ארץ קדמה לתורה", כי אדם צריך את כל ענייני "דרך ארץ" שהם מזון, שינה, מנוחה ושמחה, ואלמלא הדברים הללו אי אפשר ללמוד תורה.

וכן שנינו באבות (ו, ה) שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ושניים מתוכם הם בשמחה והשמח בחלקו, "בשמחה" היינו בשעת הלימוד עצמו, שהתורה היא מתוך שמחה, "והשמח בחלקו" גם בשעה שאינו לומד, אם כן צריך ללמוד תורה מתוך שמחה, והשמחה היא שנותנת כוח ללמוד, כמו שמצינו בגמרא (שבת ל, ב) כי רבה היה אומר מילתא דבדיחותא לפני שהתחיל ללמוד, ופשוט כי לא היו אלו דברי ליצנות וקלות ראש, אלא אמרו דברים המשמחים לפי מדרגתם, כדי שיתחילו ללמוד מתוך שמחה.

גם התורה עצמה נותנת שמחה, אבל זוהי דרגת שמחה אחרת לגמרי.

ועתה בימינו כשם שזכינו מן השמים שיש רעב וצימאון גדול לתורה, כך מן השמים יש גם יצר הרע שמפריע לתורה, על ידי חיסרון שמחה בלימוד התורה, וצריכים להתגבר נגד היצר הרע שמסית נגד ה"דרך ארץ", ומסית להתאמץ יותר מן הכוחות באופן המפריע להצלחה בתורה, שבחורים צעירים ומבוגרים ואפילו זקנים סובלים הרבה מזה.

חינוך מתוך יחס טוב

יש גם הורים שאינם מבינים בחינוך הטועים בזה ודורשים מן הילדים להתאמץ יותר מכוחותיהם, הורים צדיקים ממש, האשמים בהתדרדרות הילדים שלהם! כיון שדורשים מהם דרישות או מעירים להם הערות, ודי בכך שהילד רואה שהוריו אינם מרוצים ממנו, אפילו אם אינם מדברים עימו על כך, הוא מרגיש בזה וכואב לו מאד, וככל שהילד הוא יותר בעל

מידות טובות, כך כואב לו עוד יותר, שהוא מרגיש שההורים אינם מרוצים ממנו, וההורים קשה להם מאד להסתיר מהילד את הרגש הזה.

אני מכיר בעיות כאלה שהתעוררו ממה שההורים לא ידעו להסתיר את רגשותיהם מהילד, והילד הרגיש שההורים מרחמים עליו ואכפת להם שהוא לא כמו שהם רוצים ממנו, ואף על פי שלא אמרו ולא העירו לו דבר, הוא סובל מזה ונעשה ממורמר, ואיני רוצה לפרט את התוצאות האיומות שיש מזה, כבר היו מקרים כאלה שהילד הגיע עד פריקת עול ועזב את הבית, ובסייעתא דשמיא ההורים שמעו שצריכים לשנות את דרכם, והתחילו לתת יחס טוב לילד עד שחזר לבית.

בדורנו יש תיקון כמעט לכל אחד להחזירו למוטב, דבר נדיר מאד הוא שלא ימצא תיקון למי שסר מן הדרך, כי זה לעומת זה עשה האלוקים, ויש מומחים מיוחדים שיודעים למצוא את השורש שגרם להתדרדרות, ומה היא דרך התיקון. לכל אחד יש דרכים להעלות אותו משבעה מדורי גיהנום.

והכל צריכים לעשות בהתייעצות עם מומחים שיודעים כיצד לחנך, יש גם כאלה שחושבים שהם מומחים ואינם מומחים באמת, צריכים לדעת שלא כל החושב עצמו למומחה ולא כל תלמיד חכם הוא מומחה בחינוך, כי החינוך הוא מקצוע עמוק מאד של חכמת הנפש, וכבר אמר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל כי חכמת הנפש כתובה בחז"ל, יש בחובת הלבבות במסילת ישרים ובכל ספרי המוסר חכמת הנפש עמוקה מאד, וכן פרקי אבות הם תורה מסיני, לידע הדרך כיצד להיות "אשריך בעולם הזה".

עלינו לשמוח שיש כאן מבקשי השם, וכמו שכתוב "ישמח לב מבקשי השם", יש שמחה למבקשים עצמם שזוכים להיות מבקשי השם, ושמחה גם במה שרואים אחרים מבקשי השם. יהי רצון שיזכו לסייעתא דשמיא, והבא ליטהר מסייעים אותו!

מהדורה זו נתרמה
לעילוי נשמת
רבי שלמה ב"ר יעקב ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.